

Είναι ιδιαίτερη τιμή για μένα να είμαι ο κύριος ομιλητής της σημερινής εκδήλωσης. Δέχθηκα την πρόσκληση όχι μόνο γιατί με τιμά αλλά κυρίως γιατί μας κατέχει όλους το συναίσθημα ότι είναι μια εποχή κρίσης και καθένας μας οφείλει να συμβάλει στην κατανόηση και επίλυση των προβλημάτων που ταλαιπωρούν την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επί δύο χρόνια περίπου η κρίση χρέους αποτελεί το κεντρικό θέμα της ειδησεογραφίας με το ελληνικό πρόβλημα στο επίκεντρό της.

Ο τίτλος της σημερινής συζήτησης «Griechenland quo vadis?» υπονοεί ότι η πορεία της Ελλάδας έχει καθοριστική σημασία για την οικονομική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το πρώτο και κύριο επιχείρημα όσων στρέφουν την προσοχή τους στην Ελλάδα επειδή η κρίση χρέους εκδηλώθηκε εκεί και η αδυναμία της χώρας να εξοφλήσει τις οφειλές της προκαλεί την αναταραχή στην Ένωση. Η ευθύνη της Ελλάδας είναι μεγάλη ιδίως διότι παραπλάνησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως προς το ύψος των ελλειμμάτων και του χρέους της και απέκρυψε τα πραγματικά μεγέθη. Πέτυχε την ένταξη στην ΟΝΕ χωρίς να έχει εκπληρώσει τις προϋποθέσεις και αργότερα το 2009, όταν ήταν υπό κοινοτική επιτήρηση για υπέρβαση του ελλείμματος έδωσε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακριβή στοιχεία το 2009. Στην Frankfurter Allgemeiner δημοσιεύτηκε τον Σεπτέμβριο του 2010 ένα άρθρο με τίτλο «Kreativ, vor allem in der Buchführung». Ο ισχυρισμός αυτός, ότι η Ελλάδα πέτυχε την είσοδο στην ΟΝΕ ενώ δεν είχε τις προϋποθέσεις, δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Im Jahre 2004 hat die konservative griechische Regierung im Einvernehmen mit Eurostat die Regeln geändert, aufgrund derer die bis dato Regierung die Verteidigungsausgaben in den Haushalt buchte. Sie ersetzte die Verbuchung der Verteidigungsausgaben auf der Grundlage des Datums der Lieferung des Endprodukts durch eine Verbuchung auf der Grundlage des Datums des Vertrages. Diese Änderung wurde rückwirkend angewandt und ergab für alle vorherigen Jahre ein höheres Defizit. Die Frage, wann die Verteidigungsausgaben von den Mitgliedstaaten gebucht werden sollen, ist in der Folge auf Antrag mehrerer Staaten erneut geprüft und entschieden worden. Eurostat legte am 9 März 2006 fest, dass die Verbuchung der Militärausgaben obligatorisch auf der Grundlage der Lieferung des Endprodukts zu erfolgen hat. Es wurde also die Regelung, die von der abgegangenen Regierung in Griechenland vor 2004 angewandt wurde, als richtig anerkannt. Die obligatorische Anwendung dieser Regel begann mit den Daten des Jahres 2005. Eurostat ermutigte allerdings die Mitgliedstaaten, die Daten für die vorangegangenen Jahre auf dieser Basis zu revidieren, falls sie dies wünschten. So werden nun seit 2005 die griechischen Ausgaben für Rüstungsgüter nach dem Datum der Lieferung verbucht. Die Daten für die vorangegangenen Jahre wurden allerdings von der griechischen Regierung nicht revidiert. Hätte sie aber diese Anpassung vorgenommen, so würden die Defizite der vorangegangenen Jahre sehr viel niedriger ausfallen, nämlich in der Höhe, ungefähr in der sie anfänglich durch die vorangegangene Regierung angegeben worden sind unter der drei Prozent Grenze. Die Behauptung, dass die Daten für die Verteidigungsausgaben des Jahres 1999 nicht der Wahrheit entsprächen, wäre somit feierlich widerlegt worden.

Aus diesen Vorgängen sollte eine Lehre gezogen werden. Die Europäische Kommission hat ein objektives Verfahren anzuwenden, wenn eine Regierung die Revision von Daten anstrebt, die durch die Dienststellen der Kommission bereits anerkannt worden sind. Andernfalls könnte bei einem Regierungswechsel die neue Regierung versuchen, die Daten zu ihren Gunsten abzuändern, selbst wenn etliche Jahre seit ihrer Bekanntgabe vergangen sind. Eine Solche willkürliche Vorgehensweise sollte nicht zulässig sein. Denn es geht nicht um eine Angelegenheit, die nur einen Staat betrifft, sondern die gesamte Union. Die Europäische Kommission bestand im griechischen Fall allerdings darauf, mit einem ad hoc Verfahren vorzugehen. Sie folgte weder dem Präzedenzfall Portugals, wo der damalige Ministerpräsident Portugals die nachträgliche Revision der Daten zulasten der vorangegangenen Regierung mit der Beteiligung der portugiesischen Zentralbank angewandt hatte noch der selbstverständliche Verpflichtung olie vorausgegangenen Regierung anzuhören.

Το έλλειμμα της Ελλάδας ήταν 3,07% του ΑΕΠ πριν την αναθεώρηση των στοιχείων του κρίσιμου για την ένταξη στην ΟΝΕ 1999 και 3,07% του ΑΕΠ μετά την αναθεώρηση. Θα νόμιζε κανείς σήμερα μετά τον τόσο θόρυβο για την δήθεν παραποίηση των στοιχείων και την εξαπάτηση της Ευρωζώνης από την Ελλάδα, ότι ήταν η μόνη χώρα μετά την αναθεώρηση των στοιχείων, που είχε έλλειμμα ανώτερο του 3%. Όμως σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιεύει η Eurostat η Ισπανία είχε το 1997 το κρίσιμο έτος για την ένταξή της έλλειμμα 3,37% του ΑΕΠ, η Γαλλία 3,31% και η

Πορτογαλία 3,38%. Τα ανώτερα αυτά ελλείμματα από το όριο του 3% προέκυψαν όπως και στην περίπτωση της Ελλάδας μετά από αλληπάλληλες επανεξετάσεις των στοιχείων από την Eurostat. Μόνο όμως για την Ελλάδα έγινε λόγος για δημιουργική λογιστική.

Πρόσφατα στη Γερμανία προβλήθηκε ένα νέο επιχείρημα, ότι το ελληνικό πρόβλημα προέκυψε, διότι η Ελλάδα είχε, όταν έγινε μέλος της ΟΝΕ, ένα δημόσιο χρέος πολύ υψηλότερο του 60% του ΑΕΠ, που ήταν σύμφωνα με τις συνθήκες το ανώτατο όριο. Το χρέος ήταν πράγματι υψηλό. Το 1999 ήταν ^{94%}..... του ΑΕΠ και τα επόμενα χρόνια μέχρι το 2004 κυμάνθηκε στο επίπεδο του ^{101%}..... περίπου. Η Ελλάδα δεν ήταν όμως η μόνη χώρα, που παρουσίαζε τέτοιο χρέος. Το ίδιο συνέβαινε στην Ιταλία και το Βέλγιο με δημόσια χρέη στο ύψος του ^{το 1997, οσον αφορά}..... περίπου. Τα προβλήματα στην Ελλάδα προέκυψαν ιδίως από το 2006 και μετά όταν ήταν υπό την επιτήρηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. ^{το 2006, οσον αφορά} Το χρέος ήταν το 2006 και αυξήθηκε μέχρι το τέλος του 2009 σε παρά την επιτήρηση.

—5,2% του ΑΕΠ το
Η δεύτερη περίπτωση δημιουργικής λογιστικής που καταλογίζεται στην Ελλάδα αφορά το έτος 2009. Οι λογιστικές διαφορές μεταξύ των στοιχείων της ελληνικής κυβέρνησης και της Eurostat το 2009 δεν προέκυψαν από διαφορετική εκτίμηση των στατιστικών στοιχείων όπως το 2004. Συναρτώνται όμως πάλι με εκλογές και τις πολιτικές προτιμήσεις των αρμοδίων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στις 4 Οκτωβρίου 2009 θα πραγματοποιούταν εκλογές για την ανάδειξη νέας Βουλής. Στις 30 Σεπτεμβρίου 2009 η τότε συντηρητική κυβέρνηση έστειλε στην Eurostat πίνακες στοιχείων, στους οποίους οι στήλες των ετών 2008 και 2009 ήταν

Όπου η συμμετοχή τους στην Ευρωζώνη

το 1ο ημέρημα αυξηθύνον, οι Διορσι (Από 2005 τον πρώτο αυι ωπρέασιο αιώ την αωρηραγη της ΝΑ) γρόνο σε 5,7% το 2006, -6,4% το 2007, -9,8% το 2008 και -15,4% το 2009 η 12,5% γιαα την έαθεση της Ευρωπρωπής για την αξία ωισιέα των Δηψοστο νορ ιαείων στοιχείων του 2010]

κενές. Ήταν φανερό ότι η κυβέρνηση δεν ήθελε να ανακοινώσει τα στοιχεία, τα οποία θα ήταν σε βάρος της. Ακολούθησε νέα γνωστοποίηση στις 2 Οκτωβρίου προς τη Eurostat ότι το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης εκτιμάτο σε 6% του ΑΕΠ. Το έλλειμμα μετά την οριστική θεώρηση της Eurostat μετά τις εκλογές προσδιορίσθηκε σε 15,4%.

Η Ελλάδα ήταν από το 2004 σχεδόν συνεχώς υπό καθεστώς δημοσιονομικής επιτήρησης σύμφωνα με τις Συνθήκες, διότι το έλλειμμά της υπερέβαινε το 3% του ΑΕΠ. Η επιτήρηση από τις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τον αρμόδιο κοινοτικό επίτροπο θα έπρεπε να δώσει πολύ νωρίτερα σήματα κινδύνου και να προλάβει μια τέτοια εξέλιξη. Η διαρκής επιτήρηση αποδείχθηκε όμως ως μια φιλική σύμπραξη με τη συντηρητική κυβέρνηση σε όλα τα σχέδιά της ήδη από το 2004 όταν πρωτοεκλέχτηκε. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν έδειξε ούτε την αντικειμενικότητα ούτε την επιμέλεια που όφειλε. Αν είχε παρέμβει έγκαιρα το πρόβλημα του χρέους ως προς την Ελλάδα δεν θα ήταν τόσο εκτεταμένο. Θα υπήρχε όμως στην Ευρωζώνη παρ' όλα αυτά τα ελλείμματα που δεν ελέγχθηκαν είτε στην Ελλάδα είτε στην Πορτογαλία δεν είναι οι αποκλειστικές αιτίες της σημερινής κρίσης χρέους στην Ευρώπη, όπως πολλοί πιστεύουν. Η Ισπανία, η οποία δεν παρουσίαζε ελλείμματα ανώτερα του ορίου του 3% του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος της έφτανε μόλις το 31% του ΑΕΠ το 2006 βρίσκεται και αυτή σήμερα σε κρίση. Αιτία η αλόγιστη ανάπτυξη της οικοδομικής δραστηριότητας, η κατάρρευση των τιμών των ακινήτων, η αδυναμία των τραπεζών να εισπράξουν τα δάνεια που είχαν χορηγήσει και η υποχρεωτική πια παρέμβαση της πολιτείας για να σώσει τις τράπεζες και να περιορίσει τις επιπτώσεις της κρίσης.

Στην Ιρλανδία επίσης τα ετήσια ελλείμματα του δημοσίου δεν ξεπερνούσαν το 3% του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος το 12% το 2006. Όμως οι τράπεζες της δάνεισαν χωρίς περίσκεψη και περιορισμούς. Όταν λόγω της κρίσης βρέθηκαν σε κατάσταση πτώχευσης παρενέβη το κράτος και ανέλαβε τα χρέη τους για να σώσει το τραπεζικό σύστημα της Ιρλανδίας. Η κατάληξη ήταν το δημόσιο χρέος να αυξηθεί θεαματικά και να υπολογίζεται σε ένα επίπεδο ανώτερο του 120% το 2012. Υπάρχει λοιπόν ένας πολύ σοβαρότερος λόγος για την έξαρση του χρέους στις χώρες της περιφέρειας της Ένωσης από την διαχειριστική ανικανότητα των διοικούντων της. Είναι η διαφορά επιπέδων ανάπτυξης μεταξύ Βορρά και Νότου, η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των περιφερειακών χωρών και τα μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών του. Ο Νότος αγοράζει από το Βορρά βιομηχανικά προϊόντα υψηλής ποιότητας και τεχνολογίας. Αγοράζει ακόμη και αγροτικά προϊόντα, όπως λουλούδια ή κρέας που λόγω της τεχνολογικής ανάπτυξης παράγονται πιο φτηνά. Ο Βορράς αντίθετα αγοράζει από το Νότο πολύ λιγότερα αγαθά αι βιομηχανικά προϊόντα χαμηλής προστιθέμενης αξίας. Το αποτέλεσμα είναι να προκύπτει έλλειμμα στις ανταλλαγές σε όφελος των ανεπτυγμένων και σε βάρος των περιφερειακών χωρών. Κατά μέσο όρο το διάστημα 200-07 το ετήσιο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου της Ελλάδος ήταν -8,4% και της Πορτογαλίας -9,4% ενώ το πλεόνασμα της Γερμανίας ήταν 3,2% και της Ολλανδίας 5,4%. Για να καλύψουν το έλλειμμα αυτό οι περιφερειακές χώρες είναι υποχρεωμένες να δανείζονται της γενικότερης κατάστασης ο δανειστής έγινε όλο και πιο ακριβός, τα κράτη είτε υποχρεώθηκαν να αναλάβουν τα χρέη των τραπεζών, όπως στην Ισπανία, είτε να αυξήσουν με ταχείς ρυθμούς το

δημόσιο χρέος τους για να χρηματοδοτήσουν την οικονομία τους. Το αποτέλεσμα ήταν η θεαματική αύξηση του δημοσίου χρέους. Ήταν μια εξέλιξη η οποία δεν είχε προβλεφθεί από τους δημιουργούς της ΟΝΕ. Πίστευαν, ότι η ελευθερία διακίνησης κεφαλαίων και η ενιαία αγορά θα διασφάλιζαν χάρη στο χαμηλότερο εργατικό κόστος επενδύσεις στις περιφερειακές χώρες και έτσι η απόσταση από τις αναπτυγμένες θα μειωνόταν βαθμιαία και ομαλά. Παράβλεψαν ότι η διαδικασία σύγκλισης δεν μπορεί να ολοκληρωθεί σε λίγα χρόνια ιδίως διότι η καθυστέρηση της ανάπτυξης δεν οφείλεται μόνο σε οικονομικά αίτια, αλλά και σε υστερήσεις σε άλλους τομείς όπως της διοίκησης και της παιδείας όπου οι αλλαγές απαιτούν χρόνο. Η καθυστέρηση της σύγκλισης θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί με τη δημιουργία ενός κοινοτικού μηχανισμού χρηματοδότησης των ασθενέστερων κρατών που θα κάλυπτε τα ελλείμματα του εμπορικού ισοζυγίου του. Αλλά αυτό ήταν περιττό κατά την οικονομική θεωρία που ενέπνευσε τη διαμόρφωση της Ευρωζώνης. Κατ' αυτήν η διάθρωση των ανισορροπιών στα ισοζύγια πληρωμών θα επήρχετο αυτόματα. Η υπέρβαση ενός ανεκτού ορίου του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών θα οδηγούσε σε παύση χρηματοδότησης των εισαγωγών από τις τράπεζες, με συνέπεια το κλείσιμο επιχειρήσεων, τη μείωση της ζήτησης για τα εισαγόμενα προϊόντα, τη μείωση των μισθών λόγω της κρίσης και αργότερα τη βαθμιαία επάνοδο στην ομαλότητα των συναλλαγών, στην ανάκαμψη. Το θεωρητικό αυτό σχήμα δεν επαληθεύτηκε. Οι τράπεζες συνέχισαν να χρηματοδοτούν ακόμη και όταν ξεπεράστηκαν τα ασαφή όρια ασφάλειας και όταν στέρευε το χρήμα γι' αυτές η χώρα να καλύψει το κενό με αποτέλεσμα τη συσσώρευση τελικά ενός τεράστιου δημοσίου χρέους.

Χρειάζεται λοιπόν η διαμόρφωση ενός νέου τρόπου αντιμετώπισης των ανισοτήτων μεταξύ του ανεπτυγμένου κεντρικού πυρήνα της ευρωζώνης και της λιγότερο ανεπτυγμένης περιφέρειάς της. Αν αυτό δεν συμβεί τότε θα υπάρξουν και στο μέλλον επαναλαμβανόμενες κρίσεις. Η Υπουργός Οικονομικών της Γαλλίας και τώρα επικεφαλής του ΔΝΤ κα Λαγκάρντ επεσήμανε την άνοιξη του 2010 ότι θα έπρεπε η Γερμανία να αυξήσει την εσωτερική της ζήτηση και να διευκολύνει τις εισαγωγές, ώστε να ενισχυθεί η ανάκαμψη και στις άλλες χώρες της Ευρωζώνης. Όπως επισημάνθηκε τότε χώρες όπως η Γερμανία πρέπει να αποδεχθούν να χρηματοδοτούν τους αγοραστές και οφειλέτες όταν έχουν υψηλά πλεονάσματα από τις εξαγωγές. Να στηρίζουν στο εσωτερικό της χώρας τη ζήτηση για εισαγόμενα προϊόντα με την οικονομική τους πολιτική. Όταν οι τράπεζες αρνούνται να το κάνουν τότε οφείλει να το πράξει το δημόσιο ταμείο, δηλαδή το κράτος. Απαντήσεις στο πρόβλημα αυτό δεν έχουν δοθεί μέχρι σήμερα. Ένα όμως είναι βέβαιο. Η απάντηση που είχαν δώσει οι Συνθήκες δεν ισχύει. Η αρχή ότι κάθε χώρα ευθύνεται μόνον για τις δικές της υποχρεώσεις και δεν είναι υποχρεωμένη να καλύψει τις υποχρεώσεις άλλων κρατών είναι λανθασμένη. Σε μια Οικονομική και Νομισματική Ένωση οι ενέργειες της κάθε χώρας επηρεάζουν και τις ενέργειες των άλλων χωρών. Άρα απόλυτος περιορισμός ευθύνης δεν μπορεί να υπάρξει. Η κρίση έδειξε ότι τα μέλη της Ευρωζώνης αναγκάστηκαν να εφεύρουν τρόπους για να ατονήσει ο κανόνας των Συνθηκών κάτω από την πίεση των εξελίξεων και τους κινδύνους που προέκυψαν από την αδυναμία των περιφερειακών χωρών να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους. Στην περίπτωση της Ελλάδας επινόησαν τη χρηματοδότησή της μέσω διμερών δανείων στην περίπτωση της Πορτογαλίας και της

Ιρλανδίας, τη δημιουργία ενός προσωρινού μηχανισμού στήριξης, ο οποίος παρέχει υπό όρους την αναγκαία χρηματοδότηση.

Οι χώρες της περιφέρειας της Ένωσης παρουσιάζουν εκτός της μειωμένης ανταγωνιστικότητας και υστερήσεις στην οργάνωση της διοίκησης, την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών τους, τις γνώσεις και ικανότητες των υπαλλήλων τους. Οι ρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης εφαρμόζονται, αλλά με καθυστερήσεις, με ατέλειες και με τρόπο που δεν συμπίπτει με τις επιδιώξεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η ελληνική στατιστική υπηρεσία για παράδειγμα αποτελούσε μέχρι πρόσφατα τμήμα του υπουργείου Οικονομικών από το οποίο δεχόταν και εντολές. Η λειτουργία της ως Ανεξάρτητη Αρχή συνοδεύτηκε από έντονες διαμάχες στο Διοικητικό Συμβούλιο της για τον τρόπο παρουσίασης των στοιχείων.

Η υστέρηση αυτή στη λειτουργία θεσμών έδωσε αφορμή στον ισχυρισμό, ότι η Ελλάδα αλλά ίσως και άλλες περιφερειακές χώρες δεν θα 'πρεπε να είχαν γίνει μέλη της ΟΝΕ. Η ΟΝΕ δεν είναι όμως μια παρέα προηγμένων χωρών που έχουν κοινά συμφέροντα απέναντι στις χώρες που υστερούν. Είναι ένα εξελικτικό στάδιο της Ένωσης, ώστε να διευθυνθεί η οικονομική συνεργασία των μελών της, να δημιουργηθούν σχέσεις οι οποίες θα ενδυναμώνουν την κοινή προσπάθεια ανάπτυξης, να επιτευχθεί βαθμιαία σύγκλιση των οικονομιών και η καλύτερη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχουν η κατάργηση των συνόρων και οι κοινές επιδιώξεις. Είναι κοινό σχέδιο προόδου. Οφείλει να εντάσσει λοιπόν στο σχεδιασμό τόσο τους πιο ισχυρούς με τις δυνατότητές τους όσο και τους πιο αδύνατους με τις αδυναμίες τους. Να λαμβάνει υπόψη

του τις ανισότητες και να αποτιμά το γεγονός ότι οι αναπτυγμένες χώρες δεν επιβαρύνονται μόνο αλλά αποκομίζουν και σημαντικά κέρδη χάρη στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες τους και τις εξαγωγές τους.

Το πλέγμα πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό που έχει δημιουργηθεί από τη μέχρι τώρα κοινή πορεία αποτελεί μια τεράστια επένδυση σε ιδέες, κεφάλαια και εργασία που κανένα από τα μέλη δεν είναι σε θέση να αγνοήσει και να θυσιάσει χωρίς τεράστιο κόστος για το ίδιο. Τα αποτελέσματα μιας διάσπασης δεν μπορούν να υπολογιστούν. Θα ήταν εξαιρετικά αρνητικά ακόμη και για κείνους που ίσως θεωρούν ότι η ΟΝΕ δεν εγγυάται πλήρως τα οικονομικά τους συμφέροντα. Όλες οι χώρες θα υποβαθμίζονταν κατά πολύ τόσο όσον αφορά την πολιτική τους απήχηση όσο και τις οικονομικές δυνατότητες. Η αλληλεγγύη είναι ένας όρος που δεν είναι αρεστός σε ορισμένες χώρες της Ένωσης. Θεωρούν ότι υποδηλώνει μια υποχρέωση συμπαράστασης προς άλλους που δεν θέλουν να αναλάβουν μια δέσμευση που λειτουργεί εις βάρος τους. Όμως τα πράγματα επιβάλλουν την αμοιβαία σύμπραξη και συμπαράσταση. Η έκταση της καθορίζεται όχι μόνο από τα νομικά κείμενα αλλά και από τις συνθήκες, τις σχέσεις που έχουν διαμορφωθεί και τους κινδύνους που προκύπτουν. Σε ένα σύνολο όπου υπάρχουν συνεχείς και χρήσιμες αλληλοεπιδράσεις ανάμεσα στα μέλη του τόσο ο ισχυρότερος όσο και ο ασθενέστερος έχουν συμφέρον για τη διατήρηση και την ενίσχυσή του.

Όταν ιδρύθηκε η ΟΝΕ πολλοί παρατηρητές στη Μ. Βρετανία και στις ΗΠΑ θεώρησαν ότι το εγχείρημα είναι καταδικασμένο σε αποτυχία. Υποστήριξαν ότι μια νομισματική ένωση προϋποθέτει

μια πολιτική ενοποίηση, ώστε να υπάρχει μια κεντρική εξουσία που θα παίρνει τις απαραίτητες αποφάσεις. Η έλλειψή της θα οδηγήσει την Ένωση σε αδιέξοδα. Κατά τη διάρκεια της κρίσης επανέλαβαν ότι «η Ευρώπη συναντά δυσκολίες επειδή οι πολιτικές ελίτ υποχρέωσαν την ευρωπαϊκή ήπειρο να υιοθετήσει ένα ενιαίο νόμισμα, αν και δεν ήταν έτοιμη γι' αυτό» (Krugmann, International Herald Tribune 21/2/2010). Αποκάλεσαν την ΟΝΕ «ευρωσαλάτα». Πρόβλεψαν, ότι σε περίπτωση κρίσης σε μία χώρα της ΟΝΕ, αυτή μη έχοντας τη δυνατότητα για να αποκαταστήσει την υποτίμηση του νομίσματος της θα υποχρεωθεί σε εσωτερική υποτίμηση, δηλαδή συνεχείς μειώσεις των τιμών και των αμοιβών. Το αποτέλεσμα θα είναι η υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των εργαζομένων και μια έντονη ύφεση. Σε ομοσπονδίες όπως η Γερμανία και οι ΗΠΑ προβλέπονται γι' αυτό μεταβιβάσεις πόρων από την κεντρική κυβέρνηση σε ομοσπονδιακά κράτη ώστε να περιοριστούν οι αρνητικές επιπτώσεις μιας κρίσης. Στην ΟΝΕ αυτό δεν είναι δυνατό.

Η εξέλιξη επιβεβαίωσε μόνο μερικά τις προβλέψεις αυτές. Η ΟΝΕ λειτούργησε θετικά για όλα τα μέλη της τα αρχικά χρόνια, οι χώρες της περιφέρειας παρουσίασαν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, το κόστος του δανεισμού τους μειώθηκε αισθητά και συγκλίνουν προς τις ανεπτυγμένες χώρες. Η κρίση που άρχισε το 2007 έδειξε ότι η πρόοδος αυτή ήταν εύθραυστη. Δεν πραγματοποιήθηκε με βάση συγκεκριμένο αποδεκτό από τα μέλη σχέδιο, που να προβλέπει και την αντιμετώπιση αρνητικών φαινομένων στην Ένωση όπως τη μεγέθυνση των ελλειμμάτων ή τη μείωση της ανταγωνιστικότητας ορισμένων κρατών. Η ύφεση, το δημόσιο χρέος, τα κυβερνητικά

ελλείμματα, οι δυσκολίες των τραπεζών πήραν ανησυχητικές διαστάσεις.

Αρχικά τα μέλη της ONE αντιμέτωπα με την χρηματοπιστωτική κρίση και την ύφεση που είχε εκδηλωθεί ήδη από τα τέλη του 2007 αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν την πραγματικότητα. Στις 12 και 13 Σεπτεμβρίου 2008, δύο μέρες πριν την κατάρρευση της αμερικανικής τράπεζας Lehmann Brothers συναντήθηκαν οι υπουργοί Οικονομικών της Ευρωζώνης και εκπρόσωπος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας για να συζητήσουν αν –και σε ποια έκταση- υπάρχει κρίση και ποια μέτρα θα έπρεπε να ληφθούν. Οι υπουργοί αποφάνθηκαν ότι τα στοιχεία που δείχνουν υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας στην Ένωση δεν δικαιολογούν την άποψη ότι υπάρχει κρίση. Συμφώνησαν επίσης ότι δεν χρειάζεται ένα ευρωπαϊκό σχέδιο παρέμβασης. Χρειάστηκε στη συνέχεια ένας μήνας περίπου διαπραγματεύσεων, δηλώσεων και «κακοφωνίας» όπως παρατήρησε ο τύπος για να υπάρξει στις 12 Οκτωβρίου 2008 στη Σύνοδο των πρωθυπουργών της Ευρωζώνης και της Μ. Βρετανίας μια κοινή αντιμετώπιση της τραπεζικής κρίσης, που είχε εκδηλωθεί.

Η εμπειρία αυτή είχε κάνει τα μέλη της ONE πιο προσεκτικά, αλλά και πάλι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρέβλεψε ότι η εξέλιξη στην Ελλάδα δεν ήταν αποτέλεσμα μόνο της κακής διαχείρισης μιας κυβέρνησης αλλά συνέπεια των ανισορροπιών στην Ένωση μεταξύ των περιφερειακών χωρών και του κεντρικού πυρήνα της και της συνεχούς αύξησης του δανεισμού προς την περιφέρεια πέρα από τα ενδεδειγμένα όρια. Μόλις στα τέλη του 2009 η ONE άρχισε να συνειδητοποιεί ότι οι διαφορές της ανταγωνιστικότητας

στην Ένωση, η υπερχρέωση των περιφερειακών χωρών και η ανασφάλεια που είχε προκληθεί από τη χρηματοπιστωτική κρίση στις αγορές θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε νέες εξαιρετικά δυσάρεστες εξελίξεις με άμεσα αρνητικά αποτελέσματα στον τραπεζικό τομέα. Αφορμή ήταν η Ελλάδα που ήδη ήταν στο επίκεντρο της προσοχής των αγορών. Η νέα ελληνική κυβέρνηση που αναδείχθηκε στις εκλογές του Οκτωβρίου 2009 παρόλα τα αρνητικά μηνύματα δεν είχε όμως προετοιμαστεί για να χειριστεί την υπερχρέωση της χώρας. Αμφέβαλλε για τη σοβαρότητα της κατάστασης, δίσταζε αν θα πρέπει ν' απευθυνθεί για βοήθεια στην Ένωση ή στο ΔΝΤ και δεν είχε αποκαταστήσει μια στενή συνεννόηση με την Ευρωζώνη για να ελέγξει τις εξελίξεις. Η Ευρωζώνη αντέδρασε ταχύτητα όταν η Ελλάδα ζήτησε τον Απρίλιο του 2010 τη συμπαράστασή της. Αρχές Μαΐου χορηγήθηκε στην Ελλάδα μέσω διμερών δανειακών συμβάσεων με κάθε μέλος μια βοήθεια 110 δις. Αμέσως μετά αποφασίστηκε η σύσταση του προσωρινού Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) με κεφάλαιο 440 δις ευρώ, τροποποιήθηκε η Συνθήκη, ώστε να καταστεί δυνατή η δημιουργία ενός μόνιμου μηχανισμού, τροποποιήθηκε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης ώστε να αυστηροποιηθεί η δημοσιονομική πειθαρχία και δημιουργήθηκε ένα σύστημα παρακολούθησης των αγορών και των μακροοικονομικών εξελίξεων. Ο μόνιμος μηχανισμός χρηματοπιστωτικής σταθερότητας (EFSF) θεσμοθετήθηκε τον Μάρτη του 2011. Η Πορτογαλία και η Ιρλανδία δανείστηκαν από το EFSF τον ποσά.....για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες δανεισμού τους από τις αγορές.

Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε σε σύγκριση με ένα παρελθόν αμφιβολιών και δισταγμών, αν είναι επιτρεπτή η βοήθεια προς μία χώρα της Ευρωζώνης, ένα αποφασιστικό βήμα σε μια νέα κατεύθυνση. Η ρήτρα της Συνθήκης, ότι τα κράτη μέλη της ΟΝΕ δεν είναι υποχρεωμένα να συμπαρίστανται σε κράτος που δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του και ότι κάθε κράτος μέλος θα πρέπει μόνο του να αντιμετωπίζει τις όποιες δυσκολίες ξεπεράστηκε από τα πράγματα. Όπως και έπαψε να εφαρμόζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) η απαγόρευση να χρηματοδοτεί κράτη μέλη της ΟΝΕ που δεν μπορούν να εξασφαλίσουν δάνεια στις αγορές. Η αντίληψη ότι τα μέλη της ΟΝΕ έχουν κοινές επιδιώξεις, κοινά συμφέροντα και πρέπει να αντιμετωπίζουν από κοινού τους κινδύνους επικράτησε. Έγινε αποδεκτό, παρά τις ισχυρές αντιρρήσεις που υπάρχουν στην κοινή γνώμη πολλών κρατών, ότι η τύχη του ενός κράτους μέλους μπορεί να επηρεάσει τις τύχες των άλλων μελών και γι' αυτό απαιτείται μόνιμος συντονισμός και κοινές δράσεις.

Η άλλη όψη της θετικής αυτής εικόνας είναι ότι τα βήματα που έγιναν δεν είναι αρκετά για να μετατρέψουν το χαλαρό σύστημα διοίκησης της ΟΝΕ σε μια οικονομική διακυβέρνηση ικανή να δρα αποτελεσματικά και μακροπρόθεσμα.

Η συμφωνία μεταξύ της ΟΝΕ και της Ελλάδας για την πολιτική, που οφείλει να εφαρμόσει η Ελλάδα, ώστε να της χορηγηθεί το σύνολο του δανείου, γνωστή, ως Μνημόνιο συντάχτηκε χωρίς να υπάρχει ικανοποιητική προετοιμασία και λειτούργησε με τρόπο ώστε να επιδεινώσει την κατάσταση. Το κύριο χαρακτηριστικό της ήταν ότι απαιτούσε από την Ελλάδα να αποκαταστήσει μόλις τρία

χρόνια δηλαδή μέχρι το 2013 μια δημοσιονομική της κατάσταση σύμφωνα με τις επιταγές των Συνθηκών, να περιοριστεί δηλαδή το έλλειμμα της απόσε 3%. Ταυτόχρονα να αυξάνει τα πρωτογενή πλεονάσματα σε γρήγορους ρυθμούς ώστε να εξοφλήσει το δάνειο της ΟΝΕ μέχρι το 2016. Αυτοί οι όροι συνεπάγονταν περιορισμούς στις δαπάνες και επιδόσεις ως προς την αναπτυξιακή προσπάθεια που ξεπερνούσαν κατά πολύ αυτό που συνήθως μπορούν να επιτύχουν χώρες με πολύ καλύτερες προϋποθέσεις ανάκαμψης απ' ό,τι η Ελλάδα. Το Μνημόνιο δεν προέβλεπε ειδική ρύθμιση να αντισταθμίσει τις επιπτώσεις της περικοπής δαπανών στις επενδύσεις, όπως π.χ. τη δυνατότητα άντλησης των πόρων των διαθρωτικών ταμείων χωρίς να υπάρχει εθνική συμμετοχή. Το αποτέλεσμα ήταν η Ελλάδα να επιτύχει περιορισμό του ελλείμματος το 2010 κατά.....και το 2011 κατά.....λιγότερο. Όμως απ' ό,τι προβλεπόταν στο Μνημόνιο και να γνωρίσει μια πρωτόγνωρη ύφεση για τα χρόνια 2009-2011 συνολικά πολύ υψηλότερη εκείνης που καθόριζε το Μνημόνιο. Η ύφεση και η αβεβαιότητα ματαίωσαν τα όποια σχέδια επενδύσεων.

Οι εξωπραγματικές απαιτήσεις των δανειστών οφείλονταν στο κλίμα, που επικρατούσε στην Ένωση. Ήθελαν να επιδείξουν αυστηρότητα, ο δανεισμός της Ελλάδας να συνοδεύεται από όρους που θα απέτρεπαν οποιαδήποτε άλλη χώρα να μιμηθεί το παράδειγμά της. Βαθμιαία οι δανειστές αναγνώρισαν το υπερβολικό των απαιτήσεών τους. Μείωσαν το επιτόκιο και παρέτειναν την εξόφληση του δανείου αφήνοντας ανοιχτή τη δυνατότητα και άλλων βελτιώσεων. Η ζημιά όσον αφορά όμως την κοινωνική αποδοχή της σταθεροποίησης είχε γίνει. Επειδή οι

αρχικοί υπολογισμοί των δανειστών δεν μπορούσαν να επαληθευτούν και δεν επαληθεύτηκαν πριν από την καταβολή σχεδόν κάθε νέας δόσεως του δανείου πραγματοποιούνταν νέες διαπραγματεύσεις και εξαγγέλλονταν νέα μέτρα. Από το φθινόπωρο του 2010 θεσμοθετήθηκαν όλο και νέοι περιορισμοί που συντείνουν σε ένα κλίμα όλο και πιο έντονης αβεβαιότητας και ανασφάλειας. Ο πληθυσμός σχημάτισε την εντύπωση ότι η πολιτική συμπίεσης των εισοδημάτων δεν έχει τέλος, ότι οι επιβαρύνσεις αφορούν σχεδόν αποκλειστικά τους μισθωτούς, συνταξιούχους και ιδιοκτήτες των ακινήτων. Κατά την κοινή γνώμη οι κυρίως υπεύθυνοι για την αθλιότητα της δημοσιονομικής κατάστασης είναι όσοι δεν εντοπίστηκαν και δεν υποχρεώθηκαν να συνεισφέρουν. Αυτοί είναι όσοι αποφεύγουν να πληρώσουν φόρους ή έχουν ειδικά προνόμια που τους εξασφάλισε το πελατειακό και συντεχνιακό σύστημα. Το αποτέλεσμα ήταν ένα όλο και ογκούμενο κύμα διαμαρτυρίας. Γνωστοί για τις κινητοποιήσεις τους έγιναν στο εξωτερικό τα επαγγέλματα και οι εργαζόμενοι εκείνοι που προσπαθούσαν να αποτρέψουν τη μεταβολή ρυθμίσεων που εξασφάλιζαν ένα ευνοϊκό εισοδηματικό καθεστώς γι' αυτούς όπως για παράδειγμα οι ιδιοκτήτες ταξί, οι ιδιοκτήτες φορτηγών αυτοκινήτων, οι λιμενεργάτες ή οι υπάλληλοι δημοσίων επιχειρήσεων. Όμως πίσω από την προμετωπίδα αυτή υπήρχε η πλειοψηφία του πληθυσμού που επίσης διαμαρτύρονταν για τις νέες φορολογίες και τις περικοπές μισθών που επιβάλλονταν σε όλους ανεξαιρέτα, άσχετα από το ύψος των αποδοχών τους και την οικονομική τους κατάσταση αλλά και την ανεργία, την αβεβαιότητα και την αδυναμία να ανταποκριθούν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις. Ενώ επιθυμούσε την τακτοποίηση της οικονομικής κατάστασης θεωρούσε όμως ότι πραγματοποιείται

χωρίς σχέδιο, χωρίς συνέπεια, πρόχειρα και με τρόπο που δεν συμβιβάζεται με την κοινωνική δικαιοσύνη.

Η χειροτέρευση της κατάστασης στην Ελλάδα οδήγησε από τις αρχές του καλοκαιριού του 2011 σε αναζήτηση επιπροσθέτων λύσεων. Η Γερμανία ζήτησε να συμμετέχουν στη νέα στήριξη της Ελλάδος και οι ιδιώτες δανειστές της, δηλαδή οι τράπεζες, οι επενδυτικές επιχειρήσεις και τα ασφαλιστικά ταμεία. Θα έπρεπε να παραιτηθούν ενός μέρους των απαιτήσεών τους. Η πρόσθετη χρηματοδότηση προς την Ελλάδα αποφασίστηκε στις 21 Ιουλίου 2011. Ήταν ύψους 109 δις ευρώ. Ο τρόπος πραγματοποίησής της ιδίως όσον αφορά τους ιδιώτες ήταν αρκετά περίπλοκος και γι' αυτό ασαφής. Το σημείο της ρύθμισης που συγκράτησε την προσοχή ήταν ότι οι ιδιώτες που θα ήθελαν να ανταλλάξουν τα ομόλογά τους με νέα ομόλογα εγγυημένα από το EFSF θα έπρεπε να αποδεχθούν τη μείωση των απαιτήσεών τους (κούρεμα) κατά 21%. Η συμφωνία της 21^{ης} Ιουλίου τελικά δεν εκτελέστηκε. Η Γερμανία, η Γαλλία αλλά και άλλες χώρες διαπίστωσαν, ότι τράπεζες εκμεταλλεύτηκαν τις ασάφειές της και τις δυνατότητες κερδοσκοπίας που δημιουργήσε. Ζήτησαν γι' αυτό μια νέα ρύθμιση με πολύ σημαντικότερη συμβολή των ιδιωτών στη μείωση του χρέους, δηλαδή ένα πολύ μεγαλύτερο κούρεμα των απαιτήσεών τους. Οι σχετικές διαπραγματεύσεις κατέληξαν στις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής της Ευρωζώνης στις 23 και 25 Οκτωβρίου. Η Ελλάδα συμμετείχε στις διαπραγματεύσεις αυτές μόνον τυπικά. Οι κύριοι πρωταγωνιστές η Γερμανία και Γαλλία είχαν την αποκλειστική πρωτοβουλία για τις λύσεις.

Είναι οι λύσεις αυτές ικανοποιητικές. Αναμφίβολα η απόφαση περικοπών κατά 50% των απαιτήσεων των τραπεζών και ασφαλιστικών επιχειρήσεων κατά της Ελλάδας από τα ελληνικά ομόλογα που κατέχουν αποτελεί μια σοβαρή βοήθεια για να καταστεί βιώσιμο το ελληνικό χρέος. Όπως και η απόφαση να ενισχυθεί το EFSF ώστε να στηρίξει τη δυνατότητα των κρατών μελών της Ένωσης να δανείζονται από τις αγορές, βελτίωσε τις δυνατότητες της Ευρωζώνης να χειριστεί την κρίση χρέους. Όσον αφορά την ανακεφαλαίωση των τραπεζών η Σύνοδος αποφάσισε να απαιτήσει από 70 περίπου τράπεζες να αυξήσουν το κεφάλαιο της στο 9% των υποχρεώσεών τους αφού επανεκτιμήσουν τα ομόλογα που κατέχουν στην τρέχουσα αγοραία αξία. Η όλη διαδικασία θα πραγματοποιηθεί υπό την επίβλεψη της Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Αρχής (EBA).

Οι λύσεις αυτές μόνον αποτελούν μια μερική αντιμετώπιση του προβλήματος του χρέους. Θα χρειαστούν μελλοντικά και νέες παρεμβάσεις. Η μείωση των απαιτήσεων των τραπεζών μαζί με άλλα μέτρα υπολογίζεται ότι θα μειώσουν το ύψος του χρέους στο 120% του ΑΕΠ το 2020. Ένα χρέος αυτού του επιπέδου είναι διπλάσιο εκείνου που προσδιορίζεται ως το ανώτατο επιτρεπτό από τις Συνθήκες. Θα χρειαστεί λοιπόν και περαιτέρω μείωση. Ας σημειωθεί ότι χώρες όπως η Ιταλία και το Βέλγιο που έχουν χρέος περί το 120% του ΑΕΠ συναντούν σήμερα δυσκολίες. Η απόφαση σε σχέση με την ανεύρεση κεφαλαίων για το EFSF είναι ασαφής. Θα χρειαστεί να υπάρξουν νέες διαπραγματεύσεις και αποφάσεις. Η απόσταση μεταξύ των 1,4 τρις που επιδιώκει η Γαλλία και των 440 δις που θεωρεί η Γερμανία ως ικανοποιητικά είναι μεγάλη. Οι ασάφειες, οι διαφωνίες, οι ημιτελείς λύσεις δείχνουν ότι τα κύρια

μέλη της ΟΝΕ δεν έχουν καταλήξει σε μια ολική προσέγγιση των προβλημάτων. Χρειάζεται επιπρόσθετα η ενίσχυση του Μόνιμου Μηχανισμού Σταθεροποίησης, ένα σχέδιο για το μέλλον, που θα δώσει στην ΟΝΕ τη δυνατότητα να αποφασίζει πιο γρήγορα, πιο αποφασιστικά και να αξιοποιεί μέσα και δυνατότητες που αν και αναγκαίες δεν διαθέτει σήμερα. Το κύριο θέμα είναι γιατί προέκυψαν τα προβλήματα αυτά, πώς μπορούν να αντιμετωπιστούν οι αιτίες τους. Η διαφορά των επιπέδων ανταγωνιστικότητας, διοικητικής ικανότητας ή παιδείας δεν αίρεται εάν δοθούν τώρα χρήματα σε κάθε κατεύθυνση ώστε να εξοφληθούν χρέη, να χορηγηθούν εγγυήσεις ή να ανακεφαλαιωθούν οι τράπεζες. Το κύριο πρόβλημα είναι εδώ και καιρό γνωστό, όμως οι πρωταγωνιστές της Ευρωζώνης το αγνοούν γιατί η αντιμετώπισή του θα απαιτούσε ένα βήμα προς μια πολύ στενότερη συνεργασία για την οποία δεν είναι ούτε ιδεολογικά ούτε πολιτικά ούτε τεχνικά έτοιμοι.

Στη Δήλωση που εξέδωσα μετά τη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωζώνης περιέχεται ένα κεφάλαιο για την «οικονομικό και δημοσιονομικό συντονισμό». Σ' αυτό αναφέρονται διάφορα μέτρα που σχετίζονται με τη σύνταξη των προϋπολογισμών των κρατών μελών, την τήρηση των κανόνων που έχει επιβάλλει στην Ένωση και την εποπτεία που πρέπει να ασκεί στα δημοσιονομικά θέματα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Διαπιστώνεται επίσης ότι θα ενισχυθεί ο οικονομικός πόλος της ΟΝΕ, ιδίως ο συντονισμός των μακρο και μικροοικονομικών πολιτικών. Ως παράδειγμα αναγκαίου συντονισμού αναφέρονται οι δημοσιονομικές πολιτικές. Τέλος, μία παράγραφος αφιερώνεται στην «δομή διακυβέρνησης της Ευρωζώνης». Τα κύρια θέματά της είναι η θεσμοθέτηση τακτικών

Συνόδων Κορυφής και ο τρόπος λειτουργίας της Προεδρίας της Ευρωζώνης και των βοηθητικών οργάνων της. Πρόκειται για αξιοσημείωτο γεγονός. Μια τέτοια λεπτομερειακή αναφορά σε θέματα διακυβέρνησης της Ευρωζώνης δεν υπήρξε στο παρελθόν σε άλλα κείμενα.

Οι αναφορές για την ανάγκη μιας οικονομικής διακυβέρνησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο και τον τρόπο οργάνωσής της στις αρχές του 2009 αποτελούσαν ακόμη εξαίρεση και δεν συγκινούσαν παρά ελάχιστους. Βαθμιαία όμως με τα μέτρα που η Ένωση άρχισε να παίρνει για την αντιμετώπιση της χρηματοοικονομικής κρίσης ο όρος οικονομική διακυβέρνηση άρχισε να χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο. Οι πρώτες αποφάσεις για την ενίσχυση των τραπεζών με κρατικά κεφάλαια παρουσιάστηκαν ως βήματα προς την οικονομική διακυβέρνηση. Ο όρος ήταν ελκυστικός γιατί υποδήλωνε ότι τα μέλη της ΟΝΕ εγκαταλείπουν την αντίληψη, ότι δεν χρειάζονται παρεμβάσεις στην οικονομία και αναλαμβάνουν να προχωρήσουν στις αναγκαίες πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση της κρίσης.

Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 24-25 Μαρτίου 2010 αναφέρεται από τον τίτλο «ενισχυμένη οικονομική διακυβέρνηση» σε νομοθετικές προτάσεις «που αποτελούν το κλειδί της ενισχυμένης ασφάλισης δημοσιονομικής πειθαρχίας και της αποφυγής των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών». Οι προτάσεις αυτές εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το Σεπτέμβριο του 2011 και παρουσιάστηκαν ως «μέτρα που ενισχύουν την οικονομική

διακυβέρνηση».¹ Πρόκειται για μέτρα που προωθούν «τον αναγκαίο συντονισμό ώστε να προλαμβάνουν τη σώρευση υπερβολικών ανισορροπιών και να διασφαλίζουν βιώσιμα δημοσιοοικονομικά». Το σημείο κλειδί είναι ο σχεδόν αυτοματισμός στην επιβολή κυρώσεων όταν ένα κράτος μέλος της ευρωζώνης υπερβαίνει το όριο του 3% του ΑΕΠ στο δημόσιο έλλειμμά του. Προβλέπεται επίσης και η υποχρέωση των κρατών μελών για ένα πολυετή δημοσιονομικά σχεδιασμό και αυξημένες εξουσίες στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή για να εξασφαλίζει την τήρηση των υποχρεώσεων που προβλέπει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Οι αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής της Ευρωζώνης του Οκτωβρίου 2010 που προαναφέρθηκαν αποτελούν συνέχεια στην προσπάθεια για καλύτερο συντονισμό και μεγαλύτερη πειθαρχία των μελών. Παραμένει όμως αναπάντητο το κύριο ερώτημα, τι είναι ακριβώς η οικονομική διακυβέρνηση, με ποιους στόχους ασκείται, ποιος είναι ο κύριος υπεύθυνος και ποια η σχέση του με τα κράτη μέλη.

Από τα κείμενα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Συνόδου Κορυφής της Ευρωζώνης προκύπτει ότι ο όρος «οικονομική διακυβέρνηση» αποτελεί μία περιγραφική ονομασία θεμάτων που σχετίζονται με ρυθμίσεις δημοσιονομικού κυρίως χαρακτήρα και με την εφαρμογή των υποχρεώσεων των κρατών μελών στο δημοσιονομικό τομέα. Δεν περιγράφει μια κυβερνητική δομή, τις εξουσίες και τους στόχους της. Δεν αναφέρεται σε ένα σχέδιο για τον χειρισμό των οικονομικών θεμάτων της Ένωσης. Τα κείμενα αφήνουν να

¹ Council of the European Union 4.10.2011 Press 344

εννοηθεί ότι ένα τέτοιο σχέδιο υπάρχει. Αποφεύγουν όμως να το προσδιορίσουν. Τονίζουν συνεχώς την ανάγκη συνεργασίας την κοινή προσπάθεια για την καταπολέμηση της κρίσης. Όμως τα μέλη της Ευρωζώνης δεν δείχνουν να έχουν την πεποίθηση, ότι χαράζουν ένα νέο δρόμο. Τα μέτρα τους έχουν τον χαρακτήρα μιας έκτακτης και μόνο παρέμβασης. Το δάνειο στην Ελλάδα δόθηκε μέσω του σχήματος του ενός δανείου κάθε κράτους μέλους στην Ελλάδα. Η Πορτογαλία και η Ιρλανδία στηρίχθηκαν από το προσωρινό μηχανισμό σταθερότητας (EFSF). Μεταγενέστερα δημιουργήθηκε ένας μόνιμος μηχανισμός (ESM) για την αντικατάσταση του προσωρινού. Οι αποφάσεις πόσα κεφάλαια θα διατεθούν στους μηχανισμούς αυτούς άλλαξαν επανειλημμένα. Οι αποφάσεις της Ευρωζώνης δεν απορρέουν από ένα πρόγραμμα αλλά ακολουθούν την τακτική βλέποντας και κάνοντας. Η οικονομική διακυβέρνηση δεν είναι και δεν μπορεί να εξαντληθεί σε διάφορα διάσπαρτα μέτρα για όποιο πρόβλημα παρουσιάζεται. Η πραγματοποίησή της προϋποθέτει την πολιτική βούληση για μια νέα δομή διακυβέρνησης, η οποία θα συμπληρώνει ή και θα τροποποιεί τις υπάρχουσες δομές.

Στις ΗΠΑ και στην Ομοσπονδιακή Γερμανία προβλέπεται η μεταβίβαση πόρων από την κεντρική εξουσία στα ομόσπονδα κράτη, των οποίων η ανάπτυξη υστερεί. Είναι μια λύση που έχει προταθεί και για την Ε.Ε. Σύμφωνα με υπολογισμούς που έγιναν το 2010 στη σύνοδο της Ένωσης ο μέσος όρος των φορολογικών εισπράξεων ανά κάτοικο ήταν 7146 ευρώ. Επτά χώρες έχουν εισπράξεις κατώτερης του μέσου όρου και θα εδικαιούντο ενίσχυση. Για την ενίσχυση αυτή θα έπρεπε να συνεισφέρουν η Φινλανδία 3500 ευρώ ανά κάτοικο, η Γαλλία 940 ευρώ και η

Γερμανία περίπου 100, διότι το ανατολικό τμήμα της είναι φτωχό². Το σύνολο της αναγκαίας σύμβασης για την εξισορρόπηση των εισοδημάτων θα έφτανε περίπου τα 200 δις ευρώ ετησίως. Είναι ένα ποσό εξαιρετικά υψηλό. Θα συνεπαγόταν αλλαγές στη φορολογία των κρατών μελών και αύξηση των εισοδημάτων της Ένωσης. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος όμως θα ήταν οι μεταβιβάσεις αυτές να μην αξία συστηθούν στις χώρες της περιφέρειας. Να μονιμοποιηθεί έτσι το χάσμα ανάμεσα στο Βορρά που παράγει και το Νότο που καταναλώνει, όπως συνέβη στην Ιταλία. Η λύση μιας νέας ομοσπονδιακής οργάνωσης με μεταβιβάσεις πόρων δεν γίνεται αποδεκτή από τις περισσότερες χώρες της Ένωσης. Θεωρούν το υπάρχον σύστημα της ενίσχυσης των πιο φτωχών περιοχών με διαρθρωτικά προγράμματα και ειδικές επιδοτήσεις λιγότερο δαπανηρό και πιο αποτελεσματικό. Με αυτό το σύστημα το 2009 η Γερμανία κατέβαλε 6.358 εκ. ευρώ, το μεγαλύτερο ποσό, και η Ελλάδα εισέπραξε 3.121 εκ. ευρώ, τη δεύτερη κατά σειρά μεγέθους ενίσχυση³.

Μια άλλη λύση, που συζητήθηκε πολύ στην Ελλάδα με αφορμή την ελληνική κρίση είναι η έκδοση ευρωομολόγων για να καλύπτει κάθε χώρα τις ανάγκες δανεισμού της. Η Ελλάδα δεν θα ήταν στην περίπτωση αυτή υποχρεωμένη να εκδίδει δικά της ομόλογα και να εξαρτάται από την κρίση των αγορών. Τα ευρωομόλογα που θα διέθετε θα απολάμβαναν την εγγύηση όλων των κρατών που θα ήταν αλληλέγγυα υπεύθυνα για την εξόφληση των χρεών της. Ένα τέτοιου τύπου ομόλογο θα είχε ως τελικό αποτέλεσμα τα

² Βλ. Le Monde 9.2.2010 Dossier σελ. 4.

³ Spiegel τεύχος 31/2011 σελ. 66.

αναπτυγμένα κράτη να πληρώνουν χωρίς οποιοδήποτε περιορισμό τα χρέη των άλλων κρατών. Η λύση αυτή δεν είναι αποδεκτή από τα περισσότερα κράτη. Για να την αποδεχθούν θα απαιτούσαν το δικαίωμα να ελέγχουν την οικονομική πολιτική των ασθενέστερων κρατών και να ακυρώνουν όποια μέτρα θεωρούσαν άσκοπα ακόμη και αποφάσεις Κοινοβουλίων. Η ομοσπονδία θα εξελισσόταν σε μονοκρατορία της χώρας με τους περισσότερους πόρους, ώστε να προλαμβάνει τους τυχόν κινδύνους γι' αυτήν.

Στη συζήτηση για τα ευρωμόλογα έχει επίσης επισημανθεί, ότι ευρωμόλογα που θα εκδίδονται από την Ε.Ε. θα έχουν υψηλότερα επιτόκια από εκείνα που πληρώνουν ορισμένες ανεπτυγμένες χώρες. Αυτές θα ήταν υποχρεωμένες να δανείζονται πιο ακριβά απ' ό,τι σήμερα, μια αλλαγή, την οποία δεν είναι διατεθειμένες να δεχτούν.

Προτάθηκε επίσης τα μέλη της Ευρωζώνης να προβαίνουν στην από κοινού έκδοση ομολόγων για το 60% του ΑΕΠ τους, για το ποσοστό δηλαδή το οποίο κατά τις Συνθήκες είναι επιτρεπτό να δανειστεί μια χώρα. Για τη σύναψη δανείων που δεν συμπεριλαμβάνονται σ' αυτό το ποσοστό τα κράτη μέλη θα εκδίδουν εθνικά ομόλογα, για το ποια θα είναι αποκλειστικά υπεύθυνα. Αλλά και αυτή η λύση για να λειτουργήσει προϋποθέτει ότι θα υπάρχει στην ΟΝΕ μια πολύ στενότερη παρακολούθηση των οικονομικών εξελίξεων σε κάθε κράτος μέλος απ' ό,τι σήμερα, ώστε να μην επιβαρυνθούν όλοι από τα λάθη τους. Η προτεινόμενη λύση ελάχιστα άλλωστε βοηθά χωρίς όπως η Ελλάδα, του οποίου το χρέος φτάνει το 150% του ΑΕΠ περίπου. Οι δυσκολίες δανεισμού τους προκύπτουν επειδή έχουν υπερβεί

κατά πολύ το όριο του 60%. Αν το είχαν τηρήσει θα μπορούσαν να δανεισθούν άνετα με επιτόκιο πολύ χαμηλότερο εκείνου που καταβάλουν σήμερα.

Η έκδοση ευρωομολόγων έχει προταθεί επίσης με αφορμή την ανάγκη αύξησης των πόρων του προϋπολογισμού της Ένωσης. Τα ομόλογα θα καλύπτουν τις ανάγκες για την πραγματοποίηση μεγάλων έργων, που θα εξυπηρετούσαν περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες όπως δικτύων ενέργειας. Η ευθύνη της αποπληρωμής τους θα ανήκε στην Ένωση. Το ευρωομόλογο θα ήταν ένα χρήσιμο μέσο χρηματοδότησης, εφικτό και ανεξάρτητο από τα οικονομικά προβλήματα της κάθε χώρας μέλους. Στις προτάσεις αυτές δεν δόθηκε συνέχεια. Οι περισσότερες χώρες σε συγκέντρωση νέων εξουσιών στην Επιτροπή. Υπάρχουν προτάσεις σχετικές με την οικονομική διακυβέρνηση που εστιάζονται στη δημιουργία μιας νέας δομής χειρισμού των οικονομικών θεμάτων.

Ο κ. Τρισέ, ως πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, είχε προτείνει δύο πρωτοβουλίες για να εξασφαλίσει μια πιο αποτελεσματική λειτουργία της Ένωσης. Κατά τη γνώμη του, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα έπρεπε να έχει τη δυνατότητα να ασκεί βέτο κατά αποφάσεων των κρατών μελών που θέτουν σε κίνδυνο την οικονομική σταθερότητα της Ευρωζώνης. Σκόπιμη θεωρούσε επίσης τη δημιουργία ενός «ευρωπαϊκού υπουργείου οικονομικών». Αποστολή του θα ήταν να παρακολουθεί τις οικονομικές εξελίξεις και να επιβάλλει αποφάσεις που είναι αναγκαίες, να εποπτεύει τον χρηματοπιστωτικό τομέα και τέλος να εκπροσωπεί την Ευρωζώνη στους διεθνείς οργανισμούς.

Συγγενής γνώμη προς αυτή του κ. Τρισέ αν και πιο περιορισμένη ως προς τις αναγκαίες αλλαγές των Συνθηκών είναι η άποψη, ότι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα θα πρέπει να αναλάβει το ρόλο του τελικού χρηματοδότη, όταν οι τράπεζες δεν δανείζουν πια ένα κράτος μέλος. Αυτό δεν επιτρέπεται από τις Συνθήκες. Οι συντάκτες τους θεωρούσαν ότι μια τέτοια ρύθμιση θα οδηγούσε την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σε συσσώρευση ζημιών, που θα έπρεπε να πληρώσουν τελικά τα κράτη μέλη, πιθανότατα σε πληθωρισμό και σε υπερχρέωση των ασυνειδήτων κρατών. Απαγόρευαν γι' αυτό στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα να δανείζει τα κράτη μέλη. Η αντίθετη άποψη, ότι ο χειρισμός των κρίσεων θα ήταν πολύ πιο εύκολος και αποτελεσματικός αν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ήταν η μόνη αρμόδια και χρησιμοποιούσε τη δυνατότητά της να παράγει νόμισμα γι' αυτό το σκοπό.

Οι διάφορες προτάσεις για ένα νέο τρόπο λειτουργίας της Ε.Ε είναι ενδεικτικές, ότι το κύριο ζητούμενο είναι μια οικονομική διακυβέρνηση που να ελέγχει την οικονομική πορεία της Ευρώπης, να προβλέπει και να προλαμβάνει κινδύνους. Το σημερινό σύστημα επεξεργασία και εφαρμογής πολιτικής βασίζεται σε δυσκίνητα όργανα και είναι ακατάλληλο διότι προϋποθέτει τη συμφωνία όλων των κρατών μελών για τη λήψη μιας απόφασης. Οδηγεί σε καθυστερημένες και ατελείς αντιδράσεις.

Το Spinelli Group, μια ομάδα προβληματισμού για τα ευρωπαϊκά θέματα παρουσίασε τον Οκτώβρη του 2011 ένα σχέδιο οικονομικής διακυβέρνησης αρκετά διαφορετικό από εκείνο που κυριαρχεί σήμερα. Τα κύρια σημεία του σχεδίου αυτού είναι: η

αναδιοργάνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ο ορισμός ενός μέλους της ως υπουργού οικονομικών της Ευρωζώνης. Ο επίτροπος υπουργός θα προΐσταται του Eurogroup και μιας ομάδας επιτρόπων αρμόδιας για την οικονομική διακυβέρνηση στην Ευρωζώνη. Η σημερινή πρακτική σύμφωνα με την οποία ο χειρισμός των προβλημάτων πραγματοποιείται κυρίως από το Eurogroup με βάση την αρχή της διακυβερνητικής συνεργασίας είναι κατά το Spinelli Group η πηγή της αναποφασιστικότητας και των καθυστερήσεων. Αν επιτευχθεί να αντιμετωπίζονται όλες οι πλευρές της οικονομικής διακυβέρνησης από ένα ενιαίο κέντρο στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής θα επιτευχθεί ταχύτητα αντίδρασης και συνέχεια. Η επιτυχία στην προώθηση της ενιαίας αγοράς στη δεκαετία του 1980 οφείλεται στην λειτουργία της Επιτροπής, ως ενιαίου κέντρου αποφάσεων. Η αποτυχία της πολιτικής της Λισσαβόνας «για την προώθηση της ανταγωνιστικότητας της Ένωσης οφείλεται στην έλλειψη ενός κέντρου καθοδήγησης και την εφαρμογή της διακυβερνητικής μεθόδου στον καθορισμό των αναγκαίων μέτρων.

Η πρόταση αυτή του Spinelli Group τονίζει σωστά την ανάγκη ύπαρξης μιας ενιαίας ηγεσίας. Όμως προϋπόθεση της ανάθεσης της ηγεσίας αυτής στην Επιτροπή είναι να αλλάξει η νοοτροπία των ισχυρών χωρών της Ένωσης που έβλεπαν την Επιτροπή ως αναγκαίο κακό και υποβάθμιζαν συνεχώς το ρόλο της και περιορίζουν τη συμμετοχή της στη διαμόρφωση της πολιτικής της Ένωσης. Συνέπεια αυτής της στάσης είναι ότι ως επιτρόπους προτείνουν συνήθως πρόσωπα που ούτε τα οράματα ούτε την ικανότητα έχουν να κατευθύνουν την ευρωπαϊκή συνεργασία. Είναι πολιτικοί που στη χώρα τους είτε έχουν τελειώσει την καριέρα τους

είτε έχουν μόνο περιορισμένες δυνατότητες να αναλάβουν κυβερνητικές θέσεις. Με τέτοια σύνθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η άσκηση της οικονομικής διακυβέρνησης θα εμπλακεί πολύ γρήγορα σε δυσκολίες. Το Spinelli Group όσο και οικονομικοί εμπειρογνώμονες διαφόρων χωρών προτείνουν επίσης ένα πλαίσιο μέτρων αντιμετώπισης της κρίσης για το οποίο υπάρχει λίγο ως πολύ γενικότερη συμφωνία: Άμεσο θέμα είναι ο έλεγχος επάρκειας του κεφαλαίου των τραπεζών να αντιμετωπίσουν την κρίση. Ανακεφαλαίωση θα πρέπει να γίνει με προσφυγή στις αγορές και μόνον όταν αυτό δεν είναι δυνατό, να υπάρξει κρατική στήριξη ή στήριξη από το Μηχανισμό σταθεροποίησης της Ε.Ε.. Στόχος είναι να αποκατασταθεί ο δανεισμός μεταξύ των τραπεζών και να πάψουν οι αμφιβολίες για τη δυνατότητα επιβίωσής τους. Αύξηση των δυνατοτήτων χρηματοδότησης, που σήμερα διαθέτει ο Μηχανισμός Στήριξης (EFSF). Το ποσό ύψους 440 δις που διαθέτει σήμερα δεν κρίνεται αρκετό. Διαφέρουν όμως οι γνώμες για ποιο ποσό συνολικά είναι αναγκαίο. Η γκάμα των προτάσεων φτάνει από 500 δις έως 2 τρις. Γύρω από το θέμα αυτό υπήρξαν έντονες διαφωνίες πριν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Οκτωβρίου του 2011. Ο συμβιβασμός που πραγματοποιήθηκε προβλέπει τη δυνατότητα αύξησης των κεφαλαίων EFSF με διαδικασίες χρηματοδότησής του από διάφορες πηγές με διάφορα μέσα. Μια πρακτική που περιγράφεται με τον όρο μόχλευση. Κατά την άποψη των οικονομικών σχολιαστών είναι όμως αμφίβολο, αν η λύση αυτή θα είναι αποτελεσματική. Όσον αφορά τον ίδιο το μηχανισμό σταθεροποίησης υποστηρίζεται η άποψη ότι η λήψη αποφάσεων θα πρέπει να πραγματοποιείται κατά πλειοψηφία και όχι με ομοφωνία. Το κάθε μέλος σύμφωνα με το

πρότυπο του Δ.Ν.Τ. θα πρέπει να έχει ψήφους αντίστοιχους της συνεισφοράς του.

Αναγκαίο βήμα θεωρείται και η αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους, των κρατών, τα οποία έχουν χρέος μη βιώσιμο. Αυτό έγινε ήδη όσον αφορά την Ελλάδα. Είναι πιθανό να γίνει και για την Πορτογαλία. Η περικοπή των απαιτήσεων (κούρεμα) των ιδιωτών δανειστών (τραπεζών, ασφαλιστικών επιχειρήσεων κλπ.) κατά 50% στην περίπτωση του ελληνικού χρέους θεωρήθηκε ως ικανοποιητικό. Πολλοί όμως πιστεύουν ότι θα προκύψει η ανάγκη νέου κουρέματος. Η αναδιάρθρωση σε δόσεις καθυστερεί όμως την προσαρμογή. Η αναδιάρθρωση μπορεί να πραγματοποιηθεί και μέσω της μείωσης του επιτοκίου ή και παράτασης της εξόφλησης. Το πιο σκόπιμο είναι να χρησιμοποιηθούν και τα τρία μέσα σε περίπτωση που το χρέος έχει φτάσει ένα ύψος, το οποίο ούτε με ένα γενναίο κούρεμα δεν μπορεί να περιορισθεί στο επίπεδο του 90% του ΑΕΠ περίπου ώστε να είναι πράγματι βιώσιμο.

Κατά τη συζήτηση για την αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους οι τράπεζες υποστήριξαν ότι ένα σημαντικό κούρεμα του χρέους μπορεί να παρασύρει τα υπόλοιπα κράτη σε αλληπάλληλες κρίσεις. Όμως το ΑΕΠ της Ελλάδας, της Πορτογαλίας και της Ισπανίας από κοινού δεν αντιπροσωπεύουν παρά το 6% του συνολικού ΑΕΠ της Ευρωζώνης. Και οι τρεις χώρες μαζί δεν αποτελούν ένα σημαντικό παράγοντα στην εξέλιξη της Ένωσης. Η ΟΝΕ έχει άλλωστε πολύ μεγάλες δυνατότητες αντίδρασης σε μια προσπάθεια αποσταθεροποίησης της από τις αγορές. Το συνολικό χρέος της Ευρωζώνης δεν αντιστοιχεί παρά σε 84% του ΑΕΠ της

και το έλλειμμα του συνόλου των προϋπολογισμών της παραμένουν σε επίπεδα περί το 6%. Η οικονομία της είναι εύρωστη και οι αγορές θα διστάσουν να προκαλέσουν συνεχείς διαταραχές διότι θα ζημιωθούν οι ίδιες. Τα ευρωμόλογα ως μέσο αντιμετώπισης της κρίσης είναι μια εφικτή λύση από τη στιγμή που υπάρχει ενιαία οικονομική διακυβέρνηση και συνεχής έλεγχος της δημοσιονομικής πολιτικής των κρατών μελών. Με τα ευρωμόλογα θα μπορεί κάθε κράτος να δανείζεται ποσά που αντιστοιχούν στο 60% του δημοσίου χρέους του εφόσον το επιθυμεί. Το σύστημα αυτό θα μειώσει το μέσο κόστος δανεισμού για τα περισσότερα κράτη, θα αυξήσει τη ρευστότητα στις αγορές τους και θα συντείνει στη σταθερότητά τους. Όμως συνεπάγεται και περιορισμούς στη δημοσιονομική τους πολιτική, οι περιορισμοί θα αποτελούν ένα μέσο ελέγχου. Το αντιστάθμισμα της εγγύησης που θα παρέχουν οι φερέγγυες χώρες μέσω της συμμετοχής τους στο σύστημα. Συμμετοχή που διασφαλίζει στους πιστωτές την εξόφληση των δανείων τους.

Προϋπόθεση της επιτυχίας της οικονομικής διακυβέρνησης είναι ο έλεγχος των δημοσιονομικών δαπανών των κρατών μελών. Έχει θεσπισθεί ήδη το «ευρωπαϊκό εξάμηνο» στη διάρκεια του οποίου το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα προσδιορίζει τα κύρια οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ένωση και διαμορφώνει τις κατευθύνσεις των πολιτικών και εξετάζεται η δημοσιονομική αντιμετώπισή τους. Η πολιτική των κρατών μελών έχει νομοθετηθεί επίσης διαδικασία για την ενίσχυση της

δημοσιονομικής πειθαρχίας των κρατών μελών⁴. Αλλά χρειάζονται και επί πλέον μέτρα ελέγχου της δημοσιονομικής πορείας των μελών της Ευρωζώνης, ώστε να αντιμετωπιστεί στο μέλλον η διόγκωση του χρέους του. Όπως είναι αναγκαία η παρακολούθηση του ισοζυγίου των εξωτερικών συναλλαγών. Τα ελλείμματα του ισοζυγίου, όπως έδειξε η Ισπανία ή τα πλεονάσματα όπως στην περίπτωση της Γερμανίας είναι ενδείξεις ανισορροπίας στις συναλλαγές μεταξύ κέντρου και περιφέρειας που μπορεί να οδηγήσει σε κρίση. Εξωτερικά ελλείμματα επισημαίνουν ότι η εγχώρια οικονομία καταναλώνει περισσότερα απ' ό τι παράγει και διαθέτει και αγοράζει τα επί πλέον αναγκαία με χρηματοδότηση από το εξωτερικό. Εάν το εξωτερικό σταματήσει αυτή τη χρηματοδότηση είτε θα περιορίζεται η οικονομική δραστηριότητα και θα υπάρξει ύφεση ή θα επέμβει το κράτος για να υποστηρίξει την εγχώρια κατανάλωση με αποτέλεσμα να αυξηθεί το δημοσιονομικό του έλλειμμα.

Αυξημένη εποπτεία χρειάζονται και οι τράπεζες. Από 1ης Ιανουαρίου του 2011 υπάρχουν και λειτουργούν διάφορες εποπτικές αρχές ώστε να παρακολουθούν τον χρηματοοικονομικό τομέα⁵ το κύριο έργο ελέγχου και αποφάσεων ως προς τις τράπεζες παραμένει, όμως στην αρμοδιότητα των κρατών μελών. Για να πραγματοποιηθεί μία συνεπής και αποτελεσματική πολιτική σε σχέση με όλα τα θέματα του χρηματοπιστωτικού τομέα θα είναι σκόπιμο οι υπάρχουσες εποπτικές αρχές να αναλάβουν σε

⁴ Βλ. μεταξύ άλλων Απόφαση Ευρωπαϊκής Επιτροπής 12.5.2010 COM (2010) 250 final και 30.6.2010, Council 4.10.2011 14.998/11, PRESSE 344.

⁵ European Banking Authority, European Securities and Markets Authority, European Insurance and Occupational Pensions Authority, European Systemic Risk Board.

συνεννόηση με τους υπεύθυνους της οικονομικής διακυβέρνησης τη διαμόρφωση ενός ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος που θα δρα με βάση ενιαίου για όλους κανόνες. Τέλος η οικονομική διακυβέρνηση θα μπορεί να προχωρήσει ένα νέο σχέδιο ανάπτυξης για την Ένωση με πόρους από τη φορολόγηση των χρηματοοικονομικών μεταβιβάσεων και την καλύτερη αξιοποίηση των χρημάτων διαρθρωτικών ταμείων. Ένα τέτοιο σχέδιο θα αφορούσε την παιδεία, τα δίκτυα ενέργειας, τα δίκτυα μεταφορών, την έρευνα, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Η προσαρμογή της Ένωσης στη νέα παγκόσμια κατάσταση επιβάλλει την άνοδο των ρυθμών ανάπτυξης ταυτόχρονα με τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και τον έλεγχο των δημοσιονομικών δαπανών.

Κατά την κυρίαρχη στην πρακτική της ΟΝΕ άποψη η επίλυση του προβλήματος των διαφορών επιπέδου ανταγωνιστικότητας Βορρά και Νότου απαιτεί κυρίως προώθηση αλλαγών στις αγορές εργασίας και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Αυτά δεν αρκούν. Χρειάζεται κα στήριξη των οικονομιών του Νότου με επενδύσεις και διεύρυνση των εξαγωγών τους προς το Βορρά. Επιπρόσθετα είναι αναγκαίο να υπάρξει μια συνολική οικονομική πολιτική αντίληψη για την ανάπτυξη στην Ευρωζώνη. Μια οικονομική διακυβέρνηση που δεν θα περιορίζεται όπως σήμερα μόνο σε τρέχοντα προβλήματα αλλά θα φροντίζει για την ισόρροπη κατανομή των ωφελειών της στην ΟΝΕ είναι σε θέση να διαχειριστεί πολύ καλύτερα το ευρύτερο θέμα της ανάπτυξης. Η συνταγή που θεωρείται ενδεδειγμένη για να αντιμετωπίζεται η κρίση και η συμπίεση των μισθών, η συνεχής περιοριστική πολιτική, οδήγησε όπως έδειξε η ελληνική περίπτωση σε μια μόνιμη πτώση του βιοτικού επιπέδου και δικαίως σε έντονες

κοινωνικές αντιδράσεις. Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας δεν επιτεύχθηκε και οι αναγκαίες προσαρμογές καθυστέρησαν. Πολιτικές προσαρμογής πρέπει να σχεδιάζονται με πρόβλεψη για τα μέσα και τον απαραίτητο χρόνο, ώστε να μην αποξενώνεται ο πληθυσμός και να συμβάλει στην επιτυχία του. Αλλιώς δεν οδηγούν σε υπέρβαση της κρίσης αλλά σε αδιέξοδα.

Η οικονομική διακυβέρνηση απαιτεί για να πραγματοποιηθεί σε κάθε περίπτωση αλλαγές στις Συνθήκες. Προθυμία όμως για τροποποιήσεις των Συνθηκών δεν υπάρχει ούτε στους πολιτικούς ούτε στους πολίτες. Η τελευταία αλλαγή που εγκρίθηκε το 2009 και είναι γνωστή ως Συνθήκη της Λισσαβόνας ήταν αποτέλεσμα μακρών διαπραγματεύσεων ενός δημοψηφίσματος με αρνητική έκβαση για την έγκριση πρότασης ενός Ευρωπαϊκού Συντάγματος και σφοδρών αντιπαραθέσεων σχεδόν επί μια δεκαετία. Η μεταφορά εξουσιών από τα κράτη μέλη στα όργανα της Ένωσης είναι μεν μια αναπόφευκτη πορεία αλλά συναντά πια έντονες αντιδράσεις ιδίως στις μικρές χώρες και αυτές που δεν ανήκουν στην Ευρωζώνη. Οι πολίτες αν και θέλουν να προχωρήσει η οικονομική ενοποίηση δεν αποδέχονται να υπάρχει μια υπέρτερη οικονομική εξουσία που θα μπορεί να αποφασίζει για θέματα της χώρας τους αγνοώντας την άποψη της κυβέρνησης ή του κοινοβουλίου τους.

Τα ερωτήματα έχουν άμεση σχέση με τον τρόπο λειτουργίας της ΟΝΕ. Η ΟΝΕ αποτελεί μετά από δέκα χρόνια ένα επιβεβλημένο και μη αμφισβητήσιμο δομικό στοιχείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διάλυσή της θα επέφερε οικονομική αναταραχή, σημαντική ύφεση και θεαματική πτώση των προοπτικών και δυνατοτήτων όλων των

χωρών μελών. Δεν νοείται. Τα μέλη της είναι γι' αυτό υποχρεωμένα να συνεργάζονται, να προβλέπουν και να προλαμβάνουν εξελίξεις που θα θέσουν σε κίνδυνο το ευρώ και τη συνοχή της. Είναι σαφές η οικονομική διακυβέρνηση είναι μια αναγκαιότητα. Χωρίς αυτή η ζώνη του ευρώ θα κλυδωνίζεται σε κάθε οικονομική αναταραχή και δεν θα μπορέσει να ανταγωνιστεί της Ηνωμένες Πολιτείες και τη Κίνα στις διεθνείς αγορές. Οι Συνθήκες σιωπούν όμως για τους στόχους και όρους άσκησης της οικονομικής διακυβέρνησης. Το κοινό πλαίσιο πρέπει λοιπόν να επαναπροσδιορισθεί.

Η οικονομική διακυβέρνηση μπορεί να επιδιωχθεί στο πλαίσιο της υφιστάμενης Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Η ONE αποτελεί μια «ενισχυμένη συνεργασία», ένα τρόπο συνεργασίας που προβλέπεται ήδη στην συνθήκη της Λισαβόνας. Η ενισχυμένη συνεργασία θεσμοθετήθηκε για να επιτρέψει στα κράτη μέλη που το επιθυμούν να διευρύνουν από κοινού τα πεδία δράσης τους ορίζοντας νέους στόχους και κανόνες στο πλαίσιο των Συνθηκών για τις μεταξύ τους σχέσεις. Τα μέλη της Ευρωζώνης έχουν λοιπόν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν νέους θεσμούς όπως έναν «Υπουργό Οικονομικών της Ευρωζώνης» ή ένα σχέδιο ανάπτυξης για την πραγματοποίηση επενδύσεων στην επικράτειά τους χωρίς να απαιτείται η συμφωνία και των μελών της Ένωσης που δεν συμμετέχουν στην ONE.

Αναζητώντας αυτή την στενότερη συνεργασία δεν θα έπρεπε κανείς να σταθεί στο ερώτημα αν έτσι επιδιώκεται Ομοσπονδία ή Συνομοσπονδία κρατών ή όποιο άλλο σχήμα κοινής δράσης.

Σημασία έχει να προσεγγιστούν τα προβλήματα σε σχέση με μακροπρόθεσμες λύσεις, να αναζητηθούν λύσεις που παράγουν ωφελήματα για όλα τα κράτη μέλη και να αναγνωρισθεί ο αναπόφευκτος περιορισμός της εθνικής κυριαρχίας που συνεπάγεται η παγκοσμιοποίηση. Αν στόχος είναι μια αποτελεσματική πολιτική της Ένωσης θα βρεθούν και τα σχήματα που είναι αναγκαία για να μετατρέψουν την πολιτική βούληση για κοινή προσπάθεια σε πράξη.

Πολλοί σχολιαστές των πρόσφατων εξελίξεων στην Ε.Ε. έχουν ήδη εκφραστεί για μια τέτοια προσέγγιση. Παρά τις διαφορές στα επιμέρους σκεπτικά τους συμφωνούν ότι η έξοδος από την κρίση επιβάλλει «την φυγή προς τα εμπρός» δηλαδή στην κατεύθυνση μιας οικονομικής διακυβέρνησης και μιας πολιτικής ενοποίησης. Αυτός είναι ο στόχος που πρέπει με σοβαρότητα και επιμονή να επιδιώξουμε. Το ελληνικό πρόβλημα δεν ήταν μία ατυχία στην πορεία της Ένωσης, η παρεκτροπή που ανέτρεψε ένα καλά σχεδιασμένο εγχείρημα. Ήταν ο καταλύτης που ανέδειξε τις αδυναμίες της μέχρι τώρα οικονομικής διακυβέρνησης, την ανάγκη ενός νέου προσδιορισμού της.